Lausunto Eduskunnan ympäristövaliokunnalle yhteisöasumisesta
5.12.2017
Markku Hedman
Arkkitehti, professori / TTY

Lausunto perustuu TTY:n asuntosuunnittelun tutkimusryhmä ASUTUT:n aiempaan aiheeseen liittyvään tutkimukseen sekä DAC – Dwellers in Agile Cities / Ketterä kaupunki tutkimushankkeen tutkijoilta saatuun materiaaliin.

Monikko –hanke ks: http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-15-2982-5
DAC-hanke, ks. www.agilecities.fi.

YHTEISÖASUMISEN KEHITTÄMISEN AJANKOHTAISUUS

Suomalainen asuntorakentaminen on vuosikymmenien aikana hioutunut tuottamaan samankaltaisia asuntoja yhdenmukaiseksi oletetuille keskivertoasukkaalle ja -perheelle. Heidän asumistarpeet on nähty yleispätevinä ja melko muuttumattomina.[1] Perhemuotojen monimuotoistuminen ja asumispreferenssien yksilöllistyminen yhdessä muiden muutosten, kuten kestävän elämäntavan ja asukaslähtöisyyden merkitysten korostumisen, kanssa haastavat arvioimaan asuntosuunnittelun lähtökohtia, toteutustapoja ja asumisen muotoja uudelleen. Yksittäistä perhettä laajempiin sosiaalisiin ja toiminnallisiin verkostoihin pohjautuva yhteisöasuminen tarjoaa uusia näkökulmia ja kaivattua monipuolisuutta asumisen vaihtoehtoihin.

Yhteisöasuminen on Suomessa harvinainen asumisen muoto. Yhteisöllisiä ratkaisuja liittyy lähinnä erilaisiin erityisasumisen kohteisiin, kuten asuntoloihin tai hoitokoteihin. Yhteisöasuminen vaihtoehtona muiden asumismuotojen rinnalla valitettavasti puuttuu. Harvinaisuus saattaa johtua toisaalta yhteisöasumiseen liitetyistä torjuvista asenteista, toisaalta syvälle kulttuuriin piirtyneestä käsityksestä ydinperheestä yhteiskunnan ja asumisen perusyksikkönä. Yhteisöasumisen historia sisältää leimallisesti ideologisia ja utopistisia kokeiluja, jotka pyrkivät omalakisen paremman pienoismaailman luomiseen irti muusta yhteiskunnasta – niin konkreettisesti kuin kuvainnollisesti[2]. Viime vuosikymmeninä yhteisöasuminen on kehittynyt tiiviissä kytköksessä muuhun yhteiskuntaan ja sen muutoksiin. Kehitys on ohjautunut pääsääntöisesti alhaalta ylöspäin, asukkaiden arkielämän tarpeista ja heidän toimestaan.

Tänä päivänä yhteisöasumista on tarpeen tarkastella yhteiskunnalliseen kehitykseen kytkeytyvänä, kaikille mahdollisena ja ajankohtaisena asumisen vaihtoehtona. Yhteisöasuminen on kasvavan kiinnostuksen kohteena, monestakin syystä.

VÄESTÖLLISET MUUTOKSET HAASTAVAT KEHITTÄMÄÄN YHTEISÖASUMISTA

Väestön ikääntyminen haastaa useimmat länsimaat, Suomi mukaan luettuna, järjestämään uudelleen keskeisiä yhteiskunnan palveluja ja rakenteita. Tilastollisesti tarkasteluna suomalaisten elinikä pitenee ja yleinen terveydentila on aiempaa huomattavasti parempi. Työiän ja vanhuuden väliin on syntynyt uusi ikävaihe, ns. kolmas ikä, joka on aktiivisen toiminnan ja osallistumisen aikaa. Toisaalta erilaisten hoitoa edellyttävien pitkäaikaissairauksien, kuten dementia, suhteellinen määrä on kasvussa. Lisäksi eniten ulkopuolista apua ja hoitoa tarvitsevien kaikkein iäkkäimpien ihmisten määrä tulee yli kaksinkertaistumaan seuraavan 30 vuoden kuluessa. Myös yksin asuvien vanhusten määrä on kasvussa. Heidän osaltaan jo pieni ja ohimenevä muutos toimintakyvyssä aiheuttaa ulkopuolisen avun tarpeen. Terveiden elinvuosien määrän lisääntymisestä huolimatta hoitoa ja apua arjessa tarvitsevien ihmisten määrä on siten lisääntymässä.

[1] Saarikangas 2002
[2] Vestbro 2010

Tulevaisuudessa ikääntyvä väestö halunnee myös yhä enenemissä määrin itse määritellä asumistaan sekä tarvitsemiaan palveluita. Avun tarpeen kasvaessakin on kotona asuminen ikääntyvien toivelistan kärjessä. Kotona asumisen mahdollistaminen ja laitospaikkojen vähentäminen ovat myös yhteiskunnan tavoite[3]. Tämä edellyttää muutoksia sekä rakennetussa ympäristössä että palveluverkostoissa niin *asunnon*, *lähiympäristön* kuin *kaupunkirakenteen* tasolla.

Yhtenä ratkaisuna kotona asumisen mahdollistamiseen, omatoimisuuden ylläpitoon sekä räätälöityjen palvelujen hankintaan ovat ikääntyvät ihmiset ympäri Eurooppaa ja Yhdysvaltoja alkaneet perustaa itselleen asuinyhteisöjä. Yhteisöasuminen on asuinmuotona asukasta aktivoiva ja näin ylläpitää kuntoa ja toimintakykyä. Asukkaat järjestävät itselleen harrastus- ym. yhteistoimintaa ja naapureiden kohtaaminen yhteisissä tiloissa on helppoa. Tällaisessa asumisessa palveluiden oston tarve oletettavasti vähenee esimerkiksi arkiruokailuiden kollektiivisen ja omatoimisen järjestämisen myötä. Toisaalta kotiin tarvittavien palveluiden hankinta yhteisesti hoidettuna saattaa olla edullisempaa kuin yksin hankittuna. Yhteisöasuminen voi parhaimmillaan pidentää kotona asumisen vuosia ja siten ylläpitää elämänlaatua ja samalla keventää yhteiskunnan hoitotaakkaa.

Myös muut väestö- ja perherakenteessa tapahtuvat muutokset haastavat kehittämään entistä monipuolisempia asumisvaihtoehtoja. ***Yhden ja kahden hengen kotitalouksien määrä on kasvanut*** viime vuosikymmeninä huomattavasti. Erityisesti yksinasuvien ikääntyvien määrä on suuri ja edelleen kasvussa. Yhden vanhemman lapsiperheet, uusperheet, eri osoitteissa asuvat pariskunnat ja muut kahden vanhemman ja lasten muodostamasta perheestä poikkeavat perhemuodot muodostavat jo suuren osan perheväestöstä[4]. Ylipäätään lapsiperhevaihe kattaa yhä lyhyemmän osan elämästä eliniän pitenemisen, lasten määrän vähenemisen ja nuorten kotoa poismuuttamisen varhaistumisen seurauksena[5]. Erilaiset perhevaiheet seuraavat toisiaan ja perhe-elämässä saattaa olla katkoksia; yksinasuminen vuorottelee perheasumisen kanssa. On perusteltua miettiä uudelleen ydinperheen tai ylipäätään yksittäisen kotitalouden roolia asumisessa.

Asuntokuntien ja perheiden koon muutokseen liittyy asumisen ***sosiaalisten kontaktien vähenemistä, yksinäisyyttä ja turvattomuutta***. Ylipäätään sukulaisuuteen perustuvien yhteisöjen merkitys on pienentynyt[6]. Asuinalueen sosiaaliset kontaktit ovat erityisen tärkeitä ihmisille, joiden liikkumisen piiri rajoittuu lähiympäristöön iästä tai elämäntilanteesta johtuen. Yli 65-vuotiaille sosiaaliset kontaktit ovat tärkeä alueen viihtyisyystekijä. Sosiaalinen turvattomuus puolestaan vähentää halua liikkumiseen etenkin ilta-aikaan. Ikääntyneet kokevat kaikista ikäryhmistä eniten turvattomuutta.[7]

Omatoimisuus ja yksin pärjääminen on nähty yhtenä suomalaisen asumisen ihanteena. Asumista on leimannut omillaan selviämisen kulttuuri. Tämä näkyy mm. asumiseen liittyvän palvelukulttuurin kehittymättömyytenä ja omakoti- ja omistusasumisen suosiona[8], ja saattaa osaltaan liittyä yhteisöasumisen vähyyteen. Ehkä yhteisön koetaan rajoittavan asumisessa tärkeäksi koettua itsemääräämisoikeutta. Yhteisöasumisessa arkinen yhteistoiminta, tutut naapurit ja naapuriavun itsestäänselvyys sekä niistä kumpuava turvallisuuden tunne saattavat mahdollistaa yksilölle suuremman riippumattomuuden esimerkiksi lähisukulaisista tai kunnallisesta avusta, ja siten tarjota esimerkiksi yksinasuvalle vanhukselle tai yksinhuoltajalle mahdollisuuden suurempaan autonomiaan. Yhteistoiminta naapureiden kanssa muodostaa uuden sosiaalisten kontaktien tason perheen ja ystävien rinnalle, ja rikastuttaa asumisen sosiaalista piiriä.

[3] Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 30
[4] SVT: Perheet 2011
[5] Juntto 2008, 39-45
[6] Saari 2009, 26-29
[7] Ympäristöministeriö 2012, 13
[8] Puustinen 2010, 324-328

KOHTI MONIPUOLISEMPAA ASUMISTA

Viime vuosikymmeninä on demografisten muutosten ohella tapahtunut asumisen kulttuurisia muutoksia. Niistä eräs keskeisimpiä on ***yksilöllisyyden korostuminen***. Yksilöllistymiskehitykseen liittyy elämäntapojen ja asumispreferenssien moninaistuminen. Asumisen ***monikulttuurisuus*** näkyy ennen kaikkea suomalaisten asumistapojen monimuotoistumisena, ei ainoastaan maahanamuuttajien määrän kasvuna ja heidän keskenäänkin erilaisten asumiskulttuurien tulemisena osaksi suomalaista asumista. Tästä huolimatta suomalainen asuntotuotanto on vahvan normiohjauksen ja muutaman ison toimijan dominoimien markkinoiden seurauksena hyvin yhdenmukaista niin kaupunkirakenteeltaan, talotyypistöltään, tilaratkaisuiltaan, kuin myös varustelutasoltaan.

Asumisen erilaistumisesta puhuttaessa on aiheellista pohtia missä määrin erilaistuminen johtuu varallisuuden kasvun ja valinnanmahdollisuuksien epätasaisesta jakautumisesta ja on siten myös ***eriarvoistumista***[9]. Jotta asumisen vaihtoehdot toteutuisivat horisontaalisti – useita erilaisia vaihtoehtoja saman hintaluokan sisällä – pitää katse siirtää varustelutasosta ja asumispinta-alan lisäämisen tavoitteista asumistapojen, tilaratkaisujen ja tuotantotapojen monipuolistamiseen.

Yhteisöasumisen kehittäminen osana kaikille mahdollisia asumisen vaihtoehtoja lisää valinnanvaraa monella tapaa. Yhteisöasumisessa on kyse ennen kaikkea asumistavasta ja sen muutoksesta, ei asuntokohtaisen varustelutason tai asuinpinta-alan kasvattamisesta. Asuntotasolla kehitys on usein päinvastainen: asuinneliöiden ja varustelutason maltillisuutta kompensoidaan yhteistiloilla[10]. Yhteisöasuminen ei myöskään ole sidoksissa hallintamuotoon, rakennustypologiaan tai sijaintiin. Eurooppalaisessa keskustelussa on silti pohdittu osallistuuko yhteisöasuminen asumisen vertikaalisen eriarvoistumisen lisäämiseen ja onko kyse samanmielisten kerääntymisestä yhteen[11]. Esimerkiksi maahanmuuttajat ovat asuinyhteisöissä aliedustettuina. Useilla asuinyhteisöillä on kuitenkin tietoinen pyrkimys heterogeeniseen asukasrakenteeseen ja sosioekonomiseen monimuotoisuuteen, mikä toteutuu asuntotyyppejä ja hallintamuotoja sekoittamalla sekä asukasvalinnalla.

Asumisesta on tullut eräs itsensä toteuttamisen ja identiteetin rakentamisen muoto. Asukkaat haluavat enenevässä määräin vaikuttaa oman asuinrakennuksensa ja asuntonsa tila- ja sisustusratkaisuihin sekä lähiympäristön ominaisuuksiin. ***Tulevaisuuden asuntorakentamisen haasteena on siirtyminen tuotantolähtöisestä toimintamallista kohti asukkaiden tarpeista lähteviä tuotanto- ja palvelumalleja.***

Yhteisöasumiseen liittyy asukkaiden aktiivinen rooli, ei ainoastaan asumisen kuluttajina, vaan asumisensa ja lähiympäristönsä toimijoina, asiantuntijoina ja ylläpitäjinä. Usein yhteisöhankkeet ovat asukasryhmän itsensä alkuun saattamia ja vetämiä. Tällöin asukkaat pääsevät alusta alkaen määrittelemään asumistaan ja vaikuttamaan asuintilojensa suunnitteluratkaisuihin. Fyysisen asuintilan lisäksi yhteisöasumisessa keskeistä on vaikutusmahdollisuus asumisen kulttuuriin ja toimintatapoihin sekä asumiseen liittyvien palveluiden ja tapahtumien tuottamiseen. Suunnittelun asukaslähtöisyyden lisäksi tärkeää on asumisen aikainen asukaslähtöisyys; se että asuminen on joustavaa ja asukkailla on päätösvaltaa asumiseensa sekä yhteisiin tiloihin ja toimintaan. Asukaslähtöisyys on jatkuva prosessi, jossa tilojen käyttöä, ylläpitoa ja asumisen kulttuuria määritetään väistämättömien muutosten kuten ikääntyminen, lasten kasvaminen, asukkaiden vaihtuminen, myötä jatkuvasti uudelleen asumalla ja yhdessä sopimalla.

Modernistinen kaupunkitila on toiminnallisesti eriytynyttä: asuminen on erotettu työn ja vapaa-ajan paikoista. Tilan toiminnallinen eriytyminen ja kaupunkirakenteen hajautuminen on osaltaan vaikuttanut liikkuvuuden lisääntymiseen. Esimerkiksi työmatkojen pituus on kaksinkertaistunut 20 vuodessa. Samoin vapaa-ajan ostos- ja asiointimatkat ovat pidentyneet. [12] Yhdyskuntarakenteen hajautuminen merkitsee haasteita arjen ajankäytölle.

[9] Juntto 2008, 10
[10] Meltzer 2005, 121-122; www.boigemenskap.se
[11] Droste 2012
[12] Suomen Ympäristökeskus 2008, 9-11

Etenkin perheille päivittäisen liikkumisen ja ajankäytön koordinointi vaatii työtä. Kaupunkitilan toiminnallinen eriyttäminen näkyy myös julkisuusasteiden yksipuolisuutena ja jyrkkinä rajoina. Yksityinen ja julkinen tila on toisistaan eriytynyttä ja eriasteisia välitiloja – tilallista huokoisuutta – on niukasti.

Yhteisöasuminen tarjoaa arjen ajankäyttöön toisenlaisen lähtökohdan. Asuinyhteisöissä paikallisuus korostuu. Asukkaiden omatoimiset harrastuspiirit tuovat harrastukset kotiovelle ja yhteisesti järjestetty lastenhoito tai ruokailut rytmittävät arjen ajankäyttöä eri tavalla. Yhteisöasumisella voi olla myös vaikutusta sen lähiympäristössä tapahtuvien kohtaamisten lisääntymiseen ja sosiaaliseen monimuotoistumiseen. Asuinyhteisöt eivät yleensä olekaan niin sisäänpäin kääntyneitä ja suljettuja kuin yleisesti kuvitellaan. Päinvastoin, useat yhteisöt tarjoavat monenlaisia osallistumismahdollisuuksia myös ulkopuolisille tapahtumien ja harrastekerhojen muodossa. Alueelliseen asumiskulttuuriin on mahdollista vaikuttaa yhteisöasumisen toteutumista tukien.

YHTEISÖASUMISEN POTENTIAALI

Yhteisöasuminen tarjoaa konkreettisia ratkaisuja ajankohtaisiin asumisen kehittämisen kysymyksiin. Se vastaa monelta osin myös virallisen asuntopolitiikan tavoitteisiin kuten asuinalueiden monimuotoisuuden ja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen. Lisäksi sen voi nähdä kauaskantoisempana muutosagenttina asumiseen liittyvien toiminta- ja kulutustapojen muutokselle. Yhteisöasumisen kehittämisen tukemisella voitaisiin olisi mahdollista saavuttaa:

1. Ratkaisuja ikääntyvän väestön asumiseen
2. Ratkaisuja nuorten asuntopulaan, tukea itsenäisen elämän aloittamiseen
3. Sosiaalista diversiteettiä alueilla.13
4. Kansalaisten omatoimisuuden lisääntymistä ja sitä kautta syntyviä uusia, tai jälleenelvytettyjä, tuotantotapoja (mm. asukaslähtöinen asuntotuotanto, palveluringit, vaihtotalous)
5. Erityisryhmien asumisen integrointia osaksi tavanomaista asumista (pyrkimys laitoshoidon lopettamiseen)
6. Yhteisöllisyyden ja yhteistoiminnallisuuden lisääntymistä kansallisesti ja siitä seuraavaa kulttuurista muutosta
7. Paikallisten tukiverkostojen rakentumista ja niiden vaikutus syrjäytymisen ehkäisyssä sekä toiminta ”varhaisen puuttumisen yksikköinä”
8. Ekologisesti kestävämpiä elämäntapoja ja luonnonvarojen kulutuksen vähenemistä (jaetut tavarat ja tilat)

[13] Collaborative housing conference in Stockholm 2010. Workshop 13, 157

YHTEISÖASUMISEN JA YHTEISÖLLISEN ASUMISEN ERO

Mikä tekee asumisesta yhteisöllistä? Kysymykseen ei ole yhtä vastausta. Yhteisöllisyys asumisessa ilmenee lukuisin eri tavoin ja merkitsee eri asukkaille eri asioita. Kukin asuinyhteisö luo oman toimintakulttuurinsa, joka elää asukkaiden ja toimintaympäristön muutosten myötä. Yhteisöasumisessa ei siis ole kyse yhdestä yhtenäiskulttuurista vaan erilaisista rinnakkaisista ja lomittaisista asumisen kulttuureista. Kyse ei myöskään ole staattisesta ilmiöstä vaan elävästä, ajan ja asukkaiden myötä muuttuvasta asumismuodosta.

Asumisen sosiaaliset verkostot ovat monitasoisia. Koti sijaitsee aina tietyssä paikassa, korttelissa ja kaupungissa. Näissä asumisen paikoissa kiinnitymme rakenteeltaan, kooltaan ja tiiviydeltään erilaisiin sosiaalisiin verkostoihin. Asumisen yhteisöllisyydestä puhuttaessa voidaan lähtökohtaisesti tarkoittaa mitä tahansa asumisen ja sosiaalisen piirin tasoa.

Yhteisöasumisella ja yhteisöllisellä asumisella on ero. ***Yhteisöasumisella*** tarkoitetaan tavoitteellisesti ja järjestäytyneesti yhteisöllistä asumisen tapaa, jolla on tyypillisesti seuraavat ominaispiirteet:

1. Yhteistoiminta: Osa asumiseen liittyvästä ja vapaa-ajan toiminnasta on järjestetty yhteisesti naapureiden kanssa.

2. Yhteistilat: Asukkailla on käytössään yhteisesti hallittua ulko- ja / tai sisätilaa.

3. Yhteisöllinen organisaatio: Pyrkimys yhteisöllisyyteen on sisäänrakennettu fyysiseen (yhteistilat) ja / tai organisatoriseen (yhteistoiminta ja siihen liittyvät vastuut) rakenteeseen, ja luo siten asukkaille tiettyjä velvoitteita tai vastuita.

Yhteisöllinen asuminen on laajempi käsite, joka kattaa myös ne yllä esitetystä yhteisöasumisen määritelmästä ulkopuolelle jäävät asumisen tavat, joihin liittyy tavanomaista enemmän yhteistoimintaa ja / tai asukkaiden käytössä olevia yhteisiä tiloja, mutta joka ei ole samalla lailla tavoitteellista tai asukasta velvoittavaa kuin yhteisöasuminen. Raja yhteisöasumisen ja yhteisöllisen asumisen välillä ei useinkaan ole selkeä tai ehdoton.

YHTEISÖASUMISEN MOTIIVEJA

Asukkaiden motiivit yhteisöasumiseen ovat moninaisia. Vaikka asuinyhteisöt eivät ole asukasjoukoltaan täysin homogeenisia tai tavoitteiltaan yhteneväisiä, on tiettyjä jaettuja motiiveja kuitenkin tunnistettavissa niin yhteisöjen sisällä kuin eri yhteisöjen välillä. Nämä yhteiset tavoitteet muodostavat pohjan asumiskulttuurille: syyt asumismuodon valinnalle ohjaavat yhteisöllisyyden luonnetta, toimintaa ja tilankäyttöä.

Valtaosassa tämän ajan yhteisöistä asukasryhmä on heterogeeninen iän ja perhemuotojen suhteen. Yhteisöllisyys asumisessa ei edellytä saman mielisyyttä kaikessa tai yksilöllisten erojen katoamista. Monikko – hankkeen selvityksen perustella yhdistäväksi tekijäksi riittää usein ***halu asua yhdessä muiden kanssa***, hieman tavanomaista sosiaalisemmassa naapurustossa. Tutut naapurit lisäävät turvallisuuden tunnetta, helpottavat arkea ja rikastuttavat sosiaalista piiriä. Naapuriavun tarjoaminen ja vastaanottaminen, yhdessä tekeminen ja arkiaskareiden jakaminen koetaan tärkeiksi asumisen laatua nostaviksi tekijöiksi.

Asukasryhmällä voi olla yhteisöllisen arjen lisäksi myös muita yhteisiä tavoitteita. Esimerkiksi ***pyrkimys ekologisesti kestävään elämäntapaan*** motivoi toimimaan yhdessä. Kestävä elämäntapa mahdollistuu yhteisön myötä esimerkiksi tilan ja esineiden jakamisen tai energian- ja ruuantuotannon omavaraisuuden kautta.

Graham Meltzer[14] on tutkinut yhteisöllisyyden ja kestävän elämäntavan suhdetta tarkastelemalla asukkaiden elämäntapamuutoksia kahdessatoista asuinyhteisössä eri puolilla maailmaa. Hänen tutkimissaan yhteisöissä asukkaat raportoivat selviä ympäristömyönteisiä muutoksia elämäntavoissaan ja käyttäytymisessään

[14] Meltzer 2005

verrattuna aiempaan asumismuotoon: Asunnot olivat esimerkiksi keskimäärin aiempaa pienempiä, autojen omistus vähäisempää, jätteiden lajittelu huolellisempaa ja tavaroiden lainaaminen yleisempää. Ympäristömyönteisiin elämäntapamuutoksiin vaikuttivat neljä keskeistä tekijää, joista ensimmäisenä Meltzer mainitsee olosuhteet (circumstance) kuten asuinyhteisön sijainnin ja arkkitehtuurin sekä ruoka- ja jätehuollon ym. systeemien organisaation. Toinen tekijä oli yhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus (interaction) kuten yhteisesti sovitut toimintatavat ja hyvien toimintakäytäntöjen oppiminen naapureilta. Kolmanneksi tekijäksi Meltzer nostaa yhteisön jäsenten suhteet (relationship) eli tilojen ja esineiden jakamisen sekä yhteisön tarjoaman sosiaalisen tuen vaihtoehtoisiinkin elämäntapavalintoihin. Neljäntenä ympäristömyönteiseen käytökseen vaikuttivat sitoutuminen (engagement) ja osallisuus, mikä ilmenee vastuuntuntona ja omien ja yhteisten valintojen merkityksellisyytenä. Näistä neljästä tekijästä Meltzer hahmottelee yhteisöllisen voimaantumisen mallin (Community Empowerment Model), joka havainnollistaa yhteisöllisyyden ja ympäristömyönteisen toiminnan yhteyden. Mallissa on keskeistä asuinyhteisössä tapahtuva voimaantuminen, jossa asukkaat kokevat hallitsevansa omaa elämäänsä ja asumistaan ja jossa omilla ja yhteisillä teoilla ja valinnoilla koetaan olevan merkitystä.

Myös ***konkreettisemmat yhteiset päämäärät*** liittävät asukkaita yhteen. Näin on esimerkiksi niissä lukuisissa hankkeissa, joissa asukkaiden osallisuus toteutusprosessiin – joko uudisrakennuksen rakentamiseen tai vanhan peruskorjaamiseen – on keskeisessä asemassa. Rakennuttamisprosessin aikana syntynyt yhteistoiminta ja yhteenkuuluvuuden tunne jatkuvat helposti myös asumisen aikana, vaikka yhteisöllisyyttä ei olisikaan tietoisesti rakennettu yhteistilojen tai organisoidun arjen muodossa. Tällöin yhteisöllisyyden uusiutuminen ja jatkuvuus on toki epävarmempaa kuin kohteissa joissa yhteistoiminta on järjestäytyneempää.

Monelle tärkeä motiivi on yhteisöasumisen tarjoama ***aktiivisen toimijan rooli***. Itse tekeminen, vastuun ottaminen, osallisuus ja omaehtoisuus ovat asukkaille tärkeitä tekijöitä asumismuotoa valittaessa. Ihmiset haluavat vaikuttaa asumiseensa, ei ainoastaan asuntonsa suunnittelu- ja sisustusratkaisuihin, vaan myös toimintatapoihin ja asumiskulttuuriin. Asuinyhteisöissä tyypillisesti hoidetaan ainakin osa huolto- ja hallinnointi- ja muista välttämättömistä töistä asukasvoimin. Toimintatavoista ja säännöistä sovitaan yhteisesti ja asumiskulttuuri muotoutuu yhdessä eläen ja keskustellen. Omaehtoisuuden motiivi korostuu erityisesti vaihtoehtoisemman asumiskulttuurin kohteissa, joissa esimerkiksi yhteisöllisyys on erityisen intensiivistä tai asunnot varustelu- ja viimeistelytasoltaan vaatimattomia tai muuten paikallisista asumisen tavoista poikkeavia. Toivottu asumismuoto ja -kulttuuri luodaan itse jos valmiita ratkaisuja ei ole tarjolla.

Samankaltainen elämäntilanne liittää ihmisiä luontevasti yhteen. Pienten lasten vanhemmat löytävät helposti yhteistä toisten vanhempien kanssa ja eläkeläisten elämänrytmi sopii monesti yhteen muiden samaa elämänvaihetta elävien kanssa. Osa yhteisöistä onkin profiloitunut ***tietyn iän tai elämänvaiheen*** mukaan. Etenkin senioriyhteisöt, joissa asukkaille on asetettu alaikäraja (joskus myös yläikäraja tai muita ehtoja), ovat kasvava yhteisöasumisen muoto. Useat yhteisöt ovat syntyneet lapsiperhevaihetta elävien nuorten perheiden toimesta ja lapsiperheiden tarpeisiin. Näissä kuitenkaan harvoin on rajoituksia asukkaiden iän tai perhetilanteen suhteen. Lapsiperhe- ja senioriyhteisöt ovat tyypillisimpiä iän tai elämäntilanteen suhteen profiloituneita yhteisötyyppejä. Myös muita, kuten sukupuolen mukaan rajattuja, yhteisöjä on olemassa [15].

Pelkkä ikä riittää kuitenkin harvoin yhdistäväksi tekijäksi. Kyse on enemmänkin ***elämäntilanteesta, asumiskulttuurista ja elämätavasta*****.** Asumisvalinnat ovat yksilöllisiä eikä asuinyhteisön optimaalista asukasrakennetta voikaan sanella ulkopuolelta. Kuvaavaa on, että asukasrakenteeltaan niin heterogeenisessa kuin homogeenisessa yhteisöissä asuvat pitävät oman yhteisönsä asukasjakaumaa hyvänä.

[15] Kts. esimerkiksi www.frauenwohnprojekt.org

MAHDOLLISUUKSIA JA KANNUSTIMIA YHTEISÖLLISEN RAKENNUTTAMISEN HANKKEILLE

Ryhmärakennuttamisen kasvava merkitys kertoo, että on tarve asumismuodoille, joita valtavirran asuntotuotanto ja –markkinat eivät tarjoa. Nykyisellään ryhmärakennuttaminen kuitenkin vaatii osallistujilta merkittävästi taloudellisia resursseja, verkostoja ja monia taitoja luovia järjestelmässä, jossa ryhmärakennuttamisen käytännöt ovat epäselviä ja vakiintumattomia. Tämä tekee siitä todellisen vaihtoehdon vain kapealle ihmisjoukolle. Asiat, joihin tartuttava, jotta yhteisöllinen rakennuttaminen voisi vakiintua:

1. Pankkien rahoitusmallit
2. Kaavoitus: kannustimet (mm. Tontinhankinta)
3. Ammattilaisten tarjoamat palvelut (rakennuttajakonsultit) ja yhteistyö rakennuttamisen ja suunnittelun ammattilaisten kanssa
4. Oppi eurooppalaisista esimerkeistä, maista joissa on pitkä traditio yhteisöllisen asumisen eri muodoille.

(Perustuu DAC-hankkeen tutkimukseen: Laine, M.; Helamaa, A.; Kuoppa, J & Alatalo, E (XXXX) Bricolage in collaborative housing in Finland: Combining resources for alternative housing solutions. *Housing theory and society (Forthcoming)*)

KAAVOITUKSEN VUOROVAIKUTTEISUUS (vrt. suositus 10)

Aloite, josta tulossa tutkimustuloksia: Tampereella järjestetty Hiedanrannan ideakilpailuun liitetty neljän avoimen työpajan sarja. Tavoitteena oli ***kehittää ideakilpailun tuloksia eteenpäin kaupunkilaisten, arkkitehtien, kaavoittajien ja muiden alueen kehittäjien yhteistyönä***. Ajankohta oli otollinen: alueen yleissuunnittelu oli juuri alkamassa. Tavoitteena oli myös asukkaiden ja heidän ideoidensa integrointi yleensä asiantuntijoiden hallitsemaan arkkitehtuurikilpailun käytäntöön.

Lyhyt video työpajoista: https://www.youtube.com/watch?v=s3ca8c5TVlU

Kaavoitukseen nähden varhaisen vaiheen vuorovaikutus oli hedelmällinen sekä osallistuneille kaupunkilaisille että alueen parissa tulevaisuudessa työskenteleville ammattilaisille. Kaupunkilaiset jakoivat tietotaitoaan suoraan tuleville alueen suunnittelijoille. Ammattilaiset pystyivät avaamaan suunnitelmiaan syvemmin kuin muilla foorumeilla. Joillekin ideoista saatiin kaupunkilaisilta tukea ja niitä syvennettiin työpajoissa entistä rikkaammiksi.

Työpajoissa syntyneiden ideoiden koontiraportti julkaistaan joulukuun aikana ja se tulee löytymään mm. hankkeen kotisivuilta: www.agilecities.fi

Tieteellisiä tuloksia osallistumisprosessista työstetään parhaillaan ja kevään 2018 aikana

Asumismuotojen moninaisuus

Em. työpajoista nousi mm. ***yksi vahva signaali, eli superkorttelin idea***. Superkorttelia suunnitellaan eri osallisten yhteistyönä korttelin mittakaavassa. Korttelissa on eri rakennuttajia, eri talotyyppejä ja monenlaisia asukkaita. Talokohtaisten yhteistilojen sijaan yhteistilat suunnitellaan korttelitasolla, jolloin tilat ovat moninaisempia ja niiden käyttöaste saadaan korkeaksi. Korttelin sisäpiha on yhteinen.